

פואטיקה על קביים

אבל המתנינו. הוא עוד לא סיים. שהרי מול הפואטיקה של החוויה של ביאליק-את'ן קולרידג' את'ן (כאן מצא האחרון את עצמו כאמת חבריה לא-צפיה) — אותה בריה משונה המרדה לקראת המבקר והקורא. על קביים" — כאותם שירים נפיוט הידוע של אלתרמן (על קביים אליך שירי מרד"ם) — גילה מירון גם מערכת חשיבה סיפורית יריבה. דברים אלה, התבהרו לי במשך שנים אחדות שבהן התפנית במידה רבה מן עיסוק בסיפורת עברית לשם לימוד הבארוק והניאוקלאסיקה האירופיים ככללם ואלו האנגלוסקסים בפרט" (מפרט אל עיקר, 14).

כאן — במחלקה זו של הבארוק והניאור קלאסיקה האירופיים ככלל והאנגלים בפרט — מצא ש.אחת הסיבות לצמידות המתמשכת של הביקורת העברית לפואטיקה רומאנטית" הוא היעדרה של, שירה עברית ניאוקלאסית ראויה לשמה".

טוב ויפה, וגם נכון. ראסין וקורני ואלכסנדר פופ כאמת מעולם לא היו והרעה נותנת שגם לא יהיו לנו כבר. כיצד אומר הערבי: אלי פאת — מאת.

אבל פתורנא זעיר. שהרי עכשיו מזומנת לנו הפתעת ההפתעות, הפתעה כבירה באמת. שהרי מירון לא נח ולא שקט עד שעמד וגילה את הניאוקלאסיקה האבודה שלנו. והיכן גילה אותה? היכוננו להפתעה הגדולה; מסתבר כי זו מתגלמת, בניצירתם של ניאוקלאסיקנים עבריים מרדניים — משוררים כיעקב שטיינברג, או, בנוסף אחר, שלונסקי ואלתרמן".

לא פחות ולא יותר! מנסחה המובהק ביותר של תחושת עולם רומאנטית אצלנו — "וסוף אין לדרך הזאת העולה. / סופה הדרכים המה רק געגוע" — רומאנטיקן כה מובהק עד כי רק פוגל עשוי להתחרות בו (ללמדך פועם נוספת כמה מסוכן שימוש בלתי-מוכתח בתארים ממיין זה) — והנה הוא, כפייתאום, ניאוקלאסיקן, ואם גם "בנוסף אחר".

או שלונסקי מודעני-מאז, מי שהעתיק (לפ" עמים העתיק ממש — וראה מחקריו של שלמה יניב בנושא) את כשרות הסימבוליים והפוטוריים הרוסי (מבלוק ועד מאיאקובסקי) לעברית ארצישראלית בהברה "הגנוכה" — ניאר קלאסיקן?

ועוד לא אמרתי רב על יעקב שטיינברג בגילימתו החדשה כאלכסנדר פופ או כראסין עברי!

ואלה וכאלה הם איפוא הניאוקלאסיקנים המודרניים אשר יתייצבו כעת, מצוידיים במערכת החשיבה הסיפורית היריבה" אשר דן מירון ייתן בדיהם, לקרב הגדול עם ביאליק הרומאנטיקן אשר לא זה בלבד שסלל להם את הדרך, אלא שגם בניצירתו שלו — כדי ביוזן וקצף — שורה. אווירת הסימבוליים הרוסי" של תלמידיו יריבו.

כלומר: יכה סימבוליסט (עבריררוסי מודרני) את אחיו הסימבוליטי (העבריררוסי הניאר קלאסי) ושניהם יחדיו יכו כהוגן את הסימבוליסט (הרומאנטיקן), שהוא, מבחינה ידועה, אביהם-מחוללם.

המודרניות של ביאליק

וזה מה שדן מירון העלה במחקריו בשנים שבהן התפנה במידה רבה מן העיסוק בסיפורת עברית לשם לימוד הבארוק והניאוקלאסיקה האירופיים.

ואלה הם, כאמור, מיקצת מן הפיתולים, הסתירות והתפניות בדרך הביקורתית שאותם גרמה לו "מנהיגותו האינטלקטואלית" של נתן זך.

לא בניירותיי ורבותיי, את הרם הזה לא אני שפכתי. רם" הוא ששפך אותו, ובמו ידיו. אכן, כמה "פיתולים" ו"סתירות", וכמה מהלכות לא-מוצלחות בדמות חידושים וגילויים מהפכניים, היה מירון חוסך לעצמו אילו שמע בקולו של השכל הישר, בסוגיה זו של המודרניות" של ביאליק ומקומו, במפה ההיסטורית של סיפורת המערב", כפי שזה בא לידי ביטוי בדברים שכתב שלמה גרודונסקי — כן, שוב אותו גרודונסקי אשר את. ההרכתו הטובה", כך הוא מעיד כיום הזה על עצמו, סירב לקבל לפני שנת דוד (1962):

מבחינת עולמו הרוחני והנפשי, לא היה ביאליק משורר מודרני, כבודלר. אין להתעלם מן השוני הרדיקאלי שבין העולם המודרני של מאריס במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה והעולם המודרני של ז'יטומי ואת'ן אודיסה בסוף המאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים. הקורא לתומו בשיירי ביאליק לא יגלה בהם סיוטים

מלודרמאטיים על ניתוק המגע עם העולם החיצוני, על אובדן האמון בכוחה הנואל של הלשון, וכדומה. חלומות-בעתה אכזיסיטי ציאליסטיים. ביאליק היה משכיל יהודי מזרח-אירופי בן סוף המאה התשע-עשרה, הנבדל מן המשכיל המתקדם הבינוני בן זמנו רק בזאת שהוא לא שכה גם מה שקרה שילשום ולא היה לו ברור בדיוק מה יקרה מחרתיים — כלומר, משכיל באמת. אולי אפשר לומר על ביאליק, שהיה משורר עברי מודרני ראשון, אולם זה היה מודרניזם ספציפי לסימרות העברית: שירי רה פרסונאליים יותר. סגנון ולשון רגישים יותר, אולם יחד יש זאת, יש להוסיף, כי ביאליק הבלתי-מודרני ובודלר המודרני, שמבחינה אחת — מבחינת מוצאם, זה מרכזו של התרבות האירופית-הנוצרית בראשית משברה וזה באחת מפניותיה הנידחות והסגורות, מבחינת עולמותיהם השונים, מבחינת תחומי רגישותם השונים — כה נבדלים הם, מבחינה אחרת שניהם הם משוררים לא-מודרניים.

(בשבוע הבא — רשימה אחרונה ב" סידרה זו)

ספרים צפונה לתמיד

מה שנשאר, מה שלא שירים מאת אורי ברנשטיין עם עובד, תשמ"ז

מה שנשאר, מה שלא. סיפרו האחרון של המשורר הוותיק אורי ברנשטיין, הוא שירי האבה והוא שירי מוות, הררים בכפיפה אחת. מה שנשאר הוא הכוח המניע לזכור את הזיכרון: **עזבו אותי לזכור אותו למות...**

ואחר כך, זכר הזיכרון וטעמו: **עזבו אותי לזכור שגית...**

גם בספר זה, כמו בספריו הקודמים, מוסיף ברנשטיין לנסוק בחומרים המופרים — אהבה ומוות. באמצעותם הוא נתן ביטוי לעלילת חייו שלו באמצעותם הוא חותר לריאלוג אינטימי עם הקורא. גם כאן אין זכר לפנייה אל הכלל הנובעת לא-פעם גם היא מן הכיטוי האישי, כמו אצל כמה מבני דורו המשוררים.

במקום זאת, הוא מבקש להביא את הקורא בסוד מחשבותיו וחרדותיו בנעימה של שיחה שמשוחחים עם חבר קרוב. **מצער שהזמן מתחלף מבלי ששוחחנו... ומוטב שנחריש במשפתך, ולו רק נפגש...**

זוהי שירה פלמנית, אומרת-לא-אומרת ועם זאת, כמו באורח פלא, מעבירה לקורא את עוצמת הכאב והתהייה של השיר או, אם תרצו, של המשורר. אם בספריו הקודמים נדמה כאילו נמנע המשורר מחשיפה עצמית וכמו דאג להסתיר את פניו במכוון, הרי שכאן מגלה ברנשטיין בדרכו הפיוטית המופנמת, טפח ופותח לפנינו חדרים אפלים וארוכים, הן בשירי האהבה והן בשירים על מות האב, ובשירי היפה עד מאוד שכתב לבתו; שיר של אב המבקש ליצור במילותיו חומת מגן לילדיו, תוך שהוא מודע לקוצר ידו.

... איך / אסוכך על פחוזתך ואיך אטל ממך פאב שמשתמא יגיע וישהה / אני שפדי להיות לך מחסה / קהיתיי והחמרתיי וארע.

ועם הפתיחות הגדולה יותר בספר זה והחשיפה הפיתאומית שאינה אופיינית לבעליה, עדיין ניכרים כאן יפה ההידור וההסתייגות האופייניים כליכך לשירה הברנשטיינית. כך, גם כשהוא

אורי ברנשטיין יוסיום
יוסיום מחליף את הנסתר. רכשנו כסאות וצמחים וקנקן ומראה ממנה נשקף מרחב לא מסבך. בחוף הזה יש ספנה של אור זורח המגלה את גופינו בעד לפגדים.

רק השלג שאיננו רגילים בו. מקנה צל נוסף לחפצים בס פחרנו. מאפיה, ברמיו, את הצבוע יותר מדי.

מתיר לעצמו פריצת-פתאום של חושניות מינית, הוא מבאי רק את טעם האחר" שלא העלה מאוס:

...נפגש איש באשה ומשכב ממצעם. / נדמה שישירי מעליהם מעשים שהיו / בתוך החנוך ההדדי להעלות בו אש. / ואחר כך. / מוקטים זה מזה, שני צורות / הוגים פחשכה, מטען המסע בלילה. / זמן מדיחם אל המתים. לא העלו מאום...

אורי ברנשטיין: דיאלוג אינטימי

ועם זאת מרגשים שירי האהבה של ברנשטיין, שהוא מליבש אותה מילים כמו צייר המעלה אהובה מדויקת על בד. הנה בשיר "רקודה", אומר האישי לאהובה: **אני אוהב אותך יותר משנתן לי...**

וכמו הצייר המדייק בנתוני אהובתו על הבר, כך המשורר אוהב יותר משניתן לו, רואה ואוהב כל יזע וכל תו ועוד מבחין... ריש בחרת על עורך המכסה על הבר / המכסה על העצמות, שלא עולמות בכך...

ועם זאת, כל כך רחוקות הן הנשים עליהן כותב כאן משורר, כאילו היה זה הוא שהמציאן; רגע אחד חלק להן כבוד ובמישנהו הוא מתנכר להן ואף רוחן מלפניו. לעיתים, נרמה, הן כאות לא-באות אליו, קרבות ונדרחות כאחת.

אשה הגרה בבית שהגאות מנתקת / אמרה שתבוא מבעד לשדות, / ופסעה מולנו, מנחת מאחור. / ... ואור הקניץ / מוחק אותה כמעט מעין רואה.

או אותן נשים "מהבבות", בשיר "נשים", אשר **...גופן באור, פלו פחוזת וחשק...** והיכן בשיר זה אותה אשה אשר באור הקלוש הבחין אף בבהרת שעל פניה, והיכן האהבה שאבה, שניתנה "יותר משניתן לו" ... כאן הנשים רק "מהבבות" כמו היו רק תמרורי תשוקה וחשק.

כך או כך, זוהי שירה שהזיוף ממנה והלאה, במחזור השירים על מות האב, צפונה לתמיד" יוצר ברנשטיין ככימאי מנוסה היושב במעברתו ומוכך את הכאב מכל הסיגים והפסולות, מכל יזירת אפשרית שרבקה בו. מה שהוא מותיר הוא כאב נקי, ערום מרחמים, המותיר את המשורר שלם ומפוייס. גם כאן לא יניח לעצמו לאכזר את עשתונותיו ושירתו מרוסנת ומסוייגת, חרף הטפח שנחשף, ככאותו מישכב האהבים שלא העלו מאום.

פרק זה, "צפונה לתמיד", הוא לדעתי היפה והמעניין בספר. שיר אחד משרירי אותו מחזור אף גרם לי התרגשות רבה:

אדם מת בפנתו, רגיש עדין, / אינו סובל את מעשה מותו, / תמה איך שהעין מקדירה לא כטבעה, / ואיך זמנים התערבבו, וכבר מחשיך.

הייתי אומרת, שאם בעבר היה אורי ברנשטיין בחזקת עד בשיריו, הרי שכאן הוא משנה עמדה, תפקיד ומסיכה. בשירי "צפונה לתמיד" הופך המשורר עצמו לשיר, אם ניתן לומר כך, ואילו הקורא צד לו. וגם כאן, בוטה ומעורטל ככל שהוא מתיר לעצמו להיות, עדיין הוא "בשמר לנפשו" ולשנו פיוטית וגבוהה, מתנזרת מקישוטים ועיטורים סתם. ועדיין הוא מצטמצם במעגליו שלו, ואינו מניח לזר ולחולין לחדור לשירו. ואולי זה סוד קיסמה של שירה זו המקרבת ומרחיקה, מרחיקה ומקרבת, האין כולנו כך, בעצם? מקרבים ומרחיקים, מתמלאים — והולכים וחסרים...

... וגם איך שאדם שר לפעמים / לבד, ללא סבה נשאי / לא מאזין, שר והולך, / פוכר ידים בחשאי.

אפילו את זה, את "פכירת הידיים" הזאת, הוא עושה בחשאי? **ציפי שחרור**

בקריית ספר שיפור גראפי

כל המוילים בישראל מסכימים ביניהם לגבי השיפור שחל ברמת העיצוב הגראפי של הספר העברי. השיפור חל לדעתם בגלל התחרות ההולכת וגוברת בין ההוצאות, מודעות הקהל שרדישותיו הצרכניות עלו ושוב אין הוא מוכן להוציא את כספו על ספר שאינו מעוצב כראוי, והשיפור הגראפי שחל בתקשורת המודפסת ככלל.

היחיד החולק על דעת הרוב הוא מנחם פרי הטוען, כי יש מקום לשיפור ניכר שיחול אם יוסבו מעמדם ותנאי שחרם של הגראפיקאים. הגראפיקאים הם הכי דפוקים. הם מקבלים תעריף כל כך נמוך שלא משתלם להם לעבוד על ספר יותר מעשה-שעתיים. רק מטורפים מש" גיחים על כל שלבי ההרפסה של הספר. בתנאים נורמאליים הפיקוח על תהליך ההרפסה והשקעת עבודה רצינית על הצד האסתטי-עיצובי של הספר היו תנאי בלי-עבור.

השינוי הדראסטי התחולל רווקא בספרות הילדים. אחד המאצצים שלו היה הספר עלילות פרדיננד פדהצור בקיצור שנכתב על ידי אפרים סירון ויצא לאור בהוצאת "כתר" לפני שנים אחדות. הספר הכתיב נורמות חדשות בשטח העיצוב הגראפי של ספרי ילדים.

משייכנשפ נוספים מעין זה הם ספרי הילדים של "עם עובד", כמו גן שלנו, שיצא לאור בע"י צובו של שמעון ונדהאוס כשהוא מלווה בצי לומים של אבי גנור ו"מחוזות" מיוחדות של אמנים שעד כה לא נתנו ידם לעיצוב ספרי ילדים. והכל על נייר משובח במיוחד. ראויים לציין גם איבנה ספרי ילדים שנכתבו במקור על ידי גדי יעקבי, חיה שנהב, אורה איתן ואורי אורלב וראו אור, לראשונה בארץ, בתרגום לערבית אשר לו אחראי המשורר נעים ערידי. הסידרה כולה נמכרה בשבוע הספר הערבי שהתקיים לאימכר בבית הגפן בחיפה.

לשאלת המחיר

אחדים מן המוילים טוענים שמחיר הספרים בארץ נמוך יחסית למחיר הספרים בחו"ל משום שגם פער התיווך הרבה יותר נמוך. אחרים טענו שהמחיר יקר יותר משום שהיקף המהדורות מצומצם מאד והתפוצה נמוכה. על מנת לכסות את ההוצאות (קריאת כתביהוד, חוות דעת, ריון מערכת, עריכה לשונית, גראפיקה, סדר) במ" כירת המהדורה הראשונה יש צורך לייקר את מחיר הספרים.

ככל מקרה יש לקחת בחשבון את ההבדל הקיים בין המוילים. ישנם כאלה המעדיפים לכסות את ההוצאות כבר במהדורה הראשונה בעלת היקף מצומצם ולהעלות בעקבות זה את מחיר הספר. אחרים יעדיפו להוציא מהדורות נרחבות ולמכור כמיות גדולות וזולות יותר.

חגית טוך

תערוכת יעקב גרינברג

השבוע פתחה בגלריה אטלליה 27 בתל-א"ב תערוכתו של האמן הישראלי הוותיק תושב פאריס, יעקב (ואק) גרינברג. זוהי תערוכתו הר" בעלת בתל-אביב של אמן שהצליח תמיד לשמר את רעננות אמנותו ואת הפרובוקאטיביות היוצרת שלה.

ברף מידע שנשלח עליידי הגלריה במצורף להזמנה לפתיחה, נאמר כי "גרינברג...הינו ממ ייסדיה הבולטים של תנועת הנובל פיגוראסיון" היוצאת נגד "הציור האבסטרקטיאסטי בור-גני" וחבריה "חוזרים להתבונן בפיקאסו ומא-טיס".

מעניין איזו "מחאה פוליטית-חברתית" ימצאו באמנותו של מאטיס. מכל מקום, "לעבוד ולהציג בפאריס עם אמנים כמאריאן וסאורה", כפי שני אמר ברף המידע, אין גרינברג יכול, אלא אם כן ניתן בכוחות אינאושיים.

הציור ההודי בעל המוניטין הבינלאומיים מאריאן (פנחס בורשטיין) נפטר לפני כמה שנים במלון צילסי שבניו-יורק. האם באמת זקוק אמן מוכשר כיעקב-ואק גרינברג לדפי "מידע" כאלה? תמיהני.

א.מ.א